

Shahid Rajaei Teacher Training University- Iran
Ontological Researches
Semi-Annual Scientific Journal
ISSN (print): 2345-3761 (online): 2676-4490
Type: Research

Vol.11, No. 22
Autumn 2022 & Winter 2023

Journal Homepage: www.orj.sru.ac.ir

The Age of the World Picture and Demystifying the World

Qodratullah Qorbani¹

Abstract

The phrase "the age of the world picture" refers to the age at which a human being is interested in mundane life and appeals to natural science achievements due to his/her trust on his/her own subjective reason. Hence, he/she builds the world depending on his/her mundane understanding, will, and needs. Demystifying the world and human being's life is the essential virtue of such an age, in the sense that he/she has no desire to think about metaphysical mysteries of his/her life, like God, death, and immortality (hereafter life), and so on, but focusing on his/her thoughts leads to the development of the mundane life. As a result, some ideas, such as humanism, relativism and humanization of ethics, humanization of truth, and hegemony of quantitative approach to the world, secularism and materialism, ignoring death, and finally atheism or agnosticism, can be considered as the

¹. Associate Professor of Philosophy, Kharazmi University, Tehran, Iran
qodratullahqorbani@khu.ac.ir

Received: 21/04/2022
Reviewed: 16/05/2022
Revised: 18/06/2022
Accepted: 22/06/2022

fundamental characteristics of such an age. Such a human being, due to putting aside metaphysical mysteries, was involved in some significant challenges and crises, some of which are meaninglessness of life, despair and emptiness, homelessness and unsafety, poverty and loneliness, inauthenticity, denying the other and appealing to violence. The way of his/her salvation is to invite him/her to contemplate the necessity of living with such metaphysical mysteries and differentiate them from the scientific problems of life. Also, he/she should notice the inability and restriction of their own subjective reason and natural or empirical science theories regarding understanding the essence of such mysteries.

Keywords: The World, Demystifying, the Age of the World Picture, God, Death.

Problem Statement

The phrase "the age of the world picture" indicates an age within the whole system of being, including God and his creatures that are demystified and identified based on the human being's understanding and will, and this is he/she who determines all virtues of the totality of the existents of the world. In fact, in this age, a human being is a painter of a painting that is able to determine its world's components and elements, qualities, quantities, and so on. Heidegger calls such the power and ability of a human being's subjectivism as "humanism" and says: "Humanism first arises where the world becomes a picture." So, to recognize the nature of this age and its relationship to the demystification of the world, we need to know about the meaning of mysteries, essential characteristics of this age, and how we can demystify metaphysical facts. Mysteries are considered as metaphysical and divine affairs, recognizing that their essence is beyond the capabilities of natural sciences. They are ontologically belonged to beyond the empirical world but exist in the world of intellects and immaterial realms, and recognizing them epistemologically is not possible by human beings' sensible and empirical faculties. In fact, in order to recognizing them, we need to use demonstrative and intuitive intellect and appeal to divine revelation. Demystifying implies that a modern human being attempts is to put aside metaphysical and mysterious affairs of his/her thought. In fact, some essential requirements of modernity are to have mundane wellbeing and happiness, and to pay attention to natural sciences in order to make such a world in order to give human beings the extreme benefit of mundane joy. This leads to ignoring the significance of ontological contemplation on mysteries. Humanism is one

of the most significant properties and factors concerning a human being's life in the age of the world picture that is necessary to be studied for understanding the meaning of his/her life. There are different attitudes about humanism. For example, it means that a human being has been changed to an existent, so that other things, relying on him/her, should get their ontological reality. Human beings' atheism in the age of the world picture has different forms. It includes some forms such as absolute denial of God's existence; rejecting Christian God's functions; agnosticism about God; or believing in a God who abandoned human beings and the world; or a God who lacks some absolute attributes of God's divine religions; and finally, a personal and humanitarian God who was created and conceived based on modern human will and understanding. Scientism also means, he/she is attached to the natural sciences, which are instruments of mundane progress. So the main character of the age of the world picture is the hegemony of natural sciences and their prominent role in drawing mainstreams of human beings' mundane happiness. In this case, considering the certainty of death for modern human beings, their main struggle is to ignore it, not merely deny it. In fact, he/she mostly puts aside thinking about death from his/her mind and is not concerned with it. Moral relativism and baselessness of morality are the main virtues of the age of the world picture, in the sense that all divinely and metaphysical foundations of morality were lost, and it was completely changed to humanely morality that relies on human understanding and will. Therefore, the founder, legislator, and end of modern morality is a human being, not a metaphysical or meta-human being who is called God or the Sacred. Finally, it is possible to notice human beings' quantitative reasoning, in the sense that their greatest efforts are spent on quantitative measuring the world in order to save its energy and use it for their own benefit. According to this approach, the quality of the world's phenomena is ignored since their quantity and instrumental functions are significant.

Method

In the present research, the method adapted in order to answer the question under study, is the method of content analysis.

Findings and Results

It seems that a human being of the age of the world picture has changed all his/her relations to basic elements of the traditional world. He/she not only attempts to understand fundamental realities such as God, the Afterlife, death, the world, morality, and so on using his/her own subjective reasoning, but

also wishes to change their meaning and functions based on his/her tendencies. So the subjective understanding and autonomic changing of the structure of the whole system of the world and its realities is one of such a human being's virtues.

Resources

- Ahmadi, B, *Heidegger & History of Being*, Tehran, Markaz Press, 2005, Persian.
- Mosleh, A, *Commentary on Existentialists Philosophies*, Tehran, Institute for Islamic Thought and Culture, 2005, Persian.
- Nietzsche, F, *Beyond Good and Evil*, Trans by Daryoush Ashouri, Tehran, Jami Press, 1981, Persian.
- Nietzsche, F, *The will To Power*, Trans by Majid Sharif, Tehran, Jami Press, 1998.
- Heidegger, M, *The Age of The World Picture*, Trans by Yousef Abazari, *Journal of Arghanoun*, No. 11/12, 1996, Persian.

Shahid Rajaei Teacher Training University- Iran
Ontological Researches
semi-annual scientific journal
ISSN (print): 2345-3761 (online): 2676-4490
Type: Research

Vol.11, No. 22
Autumn 2022 & Winter 2023

پژوهش‌های هستی‌شناختی
دو فصلنامه علمی
نوع مقاله: پژوهشی
سال یازدهم، شماره ۲۲
پاییز و زمستان ۱۴۰۱
صفحات ۵۳۸-۵۱۳

عصر تصویر جهان و رازدایی از جهان هستی

قدرت الله قربانی^۱

چکیده

عصر تصویر جهان گویای عصری است که انسان با اعتماد به عقل خودبنیاد، دلبسته آبادانی زندگی دنیاست و به توانمندی علوم تجربی امید فراوانی دارد. براین اساس او جهان جدیدی می‌سازد که مبتنی بر فهم، خواست و نیازهای دنیوی جدیدش است. رازدایی از جهان و زندگی انسان، از اوصاف اصلی چنین عصری است به این معنا که انسان تمایلی به اندیشیدن درباره رازهای مابعدالطبیعی زندگی خود، مانند راز خدا، مرگ، و جاودانگی (حیات اخرویی) و نظایر آنها ندارد، بلکه تمرکز اندیشه او بر آبادانی حیات دنیوی است. به همین دلیل اوصافی چون انسان‌محوری، نسبی‌گرایی و انسانی شدن اخلاق، انسانی شدن حقیقت، غلبه کمی‌نگری، دنیاگرایی و مادی‌گرایی، فراموشی مرگ، و نهایتاً الحاد یا ندانم‌انگاری از مشخصه‌های بارز جهان انسان عصر تصویر جهان است. چنین انسانی به واسطه کنار گذاشتن رازهای مابعدالطبیعی دچار بحران‌ها و چالش‌های مهمی شده است که از جمله آنها می‌توان به بی‌معنای زندگی، ناامیدی و بوچی، بی‌خانمانی و عدم امنیت، عسرت و تنهایی، عدم اصالت، نفی دیگری

qodratullahqorbani@khu.ac.ir

^۱ . دانشیار فلسفه دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۱

تاریخ داوری: ۱۴۰۱/۰۲/۲۶

تاریخ اصلاح: ۱۴۰۱/۰۳/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱

و توسل به خشونت و بی‌هویتی اشاره داشت. راه‌کار نجات چنین انسانی دعوت به بصیرت درباره لزوم تأمل و زیستن با رازهای مابعدالطبیعی و تفکیک آنها از مسائل علمی زندگی رزمره و توجه به ناتوانی عقل خودبنیاد و گفتمان علوم تجربی برای فهم ماهیت رازهاست. کلیدواژگان: جهان، رازدایی، عصر تصویر جهان، راز، خدا، مرگ.

۱- مقدمه و بیان مسئله

رازدایی از جهان و عالم انسانی از مهم‌ترین ویژگی‌های دوره مدرن و معاصر است که به عصر تصویر جهان تعبیر می‌شود. اهمیت چنین رازدایی زمانی بیشتر فهمیده می‌شود که به بحران‌های پیش‌روی انسان این عصر توجه کنیم؛ بحران‌هایی که در قالب عوامل و نمودهایی چون علم‌گرایی، ماده‌گرایی، دنیاگرایی، الحاد و حذف خدا بعنوان علت غایی، غلبه تکنولوژی، سکولاریسم افراطی، نسبی‌گرایی اخلاقی، فراموشی مرگ، عقلانیت کمیت‌نگر و نظایر آنها دامنگیر انسان شده است. بر همین اساس است که متفکرین منتقد مدرنیته، بر بحران معنوی انسان در یکی دو قرن اخیر تأکید کرده و مدعی‌اند که از ویژگی‌های این زمانه، رازدایی از زندگی جهان و بحران در زندگی انسان است. براساس چنین دیدگاه‌هایی، عناوین مختلفی برای ترسیم اوصاف اصلی دنیای مدرن و عصر حاضر بکار برده شده است؛ عناوینی مانند عصر ماده‌گرایی، انسان‌گرایی، سکولاریسم، بی‌خدایی، نسبی‌گرایی اخلاقی و نظایر آن. در این زمینه یکی از تعبیرهای مناسب و نامیدن دنیای جدید رازدایی شده به «عصر تصویر جهان» (The Age of The World Picture) است که توسط مارتین هایدگر در بستر معنایی خاصی انجام شده است. تعبیر عصر تصویر جهان هم بیانگر نسبت انسان مدرن با جهان پیرامون اوست و هم همه‌مناسبات رازدایی شده معرفتی، دینی، متافیزیکی، اخلاقی، سیاسی، علمی، فناورانه و طبیعی انسان را به‌عنوان سوژه با مجموعه جهان هستی به‌عنوان ابژه عیان می‌سازد. این تعبیر همچنین نشان دهنده نقش محوری انسان در هویت‌دهی به دیگر موجودات، از جمله خدا و جهان هستی، براساس خواست بشری اوست و به‌دقت خصلت رازداینده مدرنیته را آشکار می‌سازد. بنابراین در این تحقیق با نظر به این پرسش اصلی که چه نسبتی میان عصر تصویر جهان و رازدایی از جهان وجود دارد؟ ضمن کاوش در اوصاف مهم تعبیر «عصر تصویر جهان»، تلاش می‌شود نشان داده شود جهانی که حاصل تصویرگری انسان مدرن و مجهز به تکنولوژی و

عقل خودبنیاد و کمیت‌نگر است، چگونه جهانی است؟ بویژه اینکه چنین جهانی چگونه رازدایی شده است؟ و اینکه جهان رازدایی شده دارای چه عناصر و مولفه‌هایی است و زندگی چنین انسانی چه معنایی دارد؟ همچنین تلاش می‌گردد مشخص گردد که در صورتی که بتوان برای جهان رازدایی شده انسان عصر تصویر جهان معنایی تعریف کرد، مولفه‌های مهم معنا دهنده به زندگی او کدامند؟ در این زمینه به نظر می‌رسد می‌توان به نقش مؤلفه‌های معنا دهنده‌ای چون خدا باوری، آخرت باوری، هدف‌مندی زندگی، جایگاه و نقش انسان در نظام هستی، جایگاه ارزش‌های اخلاقی، مرگ، مسئله شر و نظایر آنها توجه داشت. منظور از نقش معنا دهنده مولفه‌های مزبور این است که هر یک از آنها تا چه حد و چگونه زندگی انسان عصر تصویر جهان را معنادار ساخته‌اند یا در بی‌معنایی آن نقش ایفا کرده‌اند؟ چرا که نوع نگاه و نگرش ایجابی یا سلبی انسان مدرن، به مولفه‌های مذکور است که نهایتاً نشان دهنده معنای زندگی مربوطه است.

قبل از ادامه تحقیق لازم به ذکر است که در تحقیقات منتشره به زبان فارسی تحقیقی مشابه یا نزدیک به تحقیق حاضر یافت نشد. البته پژوهش‌هایی درباره دیدگاه هایدگر درباره جهان یا مدرنیته انجام شده است؛ اما نگارنده تحقیقی منتشر شده باشد که بین متغیر رازدایی و عسو تصویر جهان نسبت یابی کند، نیافت. به همین این تحقیق واجد نوآوری‌های خاص خود است.

۲- چستی رازها و رازدایی

رازها امور مابعدالطبیعی و الوهی هستند که شناخت ماهیت آنها خارج از توان معرفت تجربی است. آنها به لحاظ هستی‌شناختی به خارج از عالم تجربه، بلکه به عالم ورای تجربه یعنی عالم عقول و مجردات تعلق دارند و به لحاظ معرفت‌شناختی، شناخت و معرفت درباره آنها در توان قوای حسی و تجربی انسان نیست، بلکه نیازمند بکارگیری عقل استدلالی و شهودی، پناه بردن به وحی و الهامات الهی است. براین اساس پرسش از وجود و امکان شناخت مقولاتی چون خدا، آخرت، جاودانگی نفس، قضا و قدر، مرگ، ملائکه، و نظایر آنها به حوزه رازها مربوط است. زیرا هم تصدیق وجود چنین حقایقی و هم امکان شناخت آنها خارج از توان عقل تجربی کمیت‌نگر و معرفت حسی بشر است، بلکه بایستی

به توان عقل استدلالی و شهودی، نور وحی و شهود و الهام امید بست. با این وجود، جهان هستی به دو قلمرو جهان رازها و جهان مسئله‌ها قابل تقسیم است، درحالی‌که حل پرسش‌های مربوط به دومی، یعنی جهان مسئله‌ها، عمدتاً در توان عقل محاسبه‌گر و کمیت‌نگر وجود دارد، پاسخ‌گویی به پرسش‌های مربوط به اولی، یعنی جهان رازها در توان او نیست، بلکه عقلی دیگر یا شهود و الهامی دیگر نیاز است. تفاوت دیگر رازها و مسئله‌ها آن است که مسئله‌ها در مقابل و بیرون از هستی ما قرار دارند و در واقع نسبت به ما خاصیت ایزه و متعلق را دارند. پرسش‌های همه علوم تجربی و طبیعی و حتی برخی پرسش‌های علوم انسانی چون اقتصاد، جامعه‌شناسی، سیاست و نظایر آن از قبیل مسائلی هستند که حل شدنی‌اند، و وقتی که حل شدند دیگر خصوصیت مسئله بودن را از دست می‌دهند. اما رازها در درون ما قرار دارند و از هستی ما تفکیک‌ناپذیرند. مواردی چون راز مرگ، راز نامیرایی، راز وجود خدا، راز بهشت، و نظایر آن، رازهایی هستند که همواره با آنها زیست می‌کنیم و قابل پاسخ‌گویی نهایی یا رازگشایی نهایی نیستند، بلکه زیستن با آنها و تأمل وجودی رازآگاهانه ضروری است.

منظور از رازدایی، که ویژگی ذاتی مدرنیته است و در قالب «عصر تصویر جهان» متجلی است، تلاش انسان مدرن و معاصر برای کنار گذاشتن مقولات رازآلود و مابعدالطبیعی از حوزه تفکر خویش است. در واقع از لوازم مدرنیته که دغدغه داشتن دنیای آباد، و توجه به علوم تجربی برای ساختن چنین دنیایی به منظور بهره‌مندی حداکثری انسان از تمتعات دنیوی است، عدم توجه به اهمیت تأملات وجودی عمیق درباره رازهاست. به عبارت دیگر، رازدایی انسان از جهان در عصر جدید و معاصر، به معنای بی‌رغبتی و بی‌میلی او برای اندیشیدن و زیستن با چنین مقولات رازگونه است. زیرا تأمل دغدغه‌مند در چنین مقولاتی نه تنها در توان علوم و معرفت تجربی نیست، بلکه برهم زنده آرامش و خوشی حاصل از آبادنی دنیاست؛ اما مشکل اساسی انسان مدرن آن است که اگرچه نیندیشیدن به رازها موقتاً میسر است، اما حذف کامل آنها از زندگی او ممکن نیست، همین مسئله زندگی و جهان رازدایی شده او را با بحرانی خطیر مواجه ساخته است.

۳- اوصاف عصر تصویر جهان

«عصر تصویر جهان»، تعبیر مناسبی برای بیان وضعیت کلی نسبت انسان با جهان هستی در دوره مدرن و بویژه عصر حاضر است. براین اساس، فهم این تعبیر از زبان مارتین هایدگر (Martin Heidegger) به عنوان واضع آن، بهتر و رساتر است. او در مقاله‌ای با همین عنوان، می‌گوید: «عصر تصویر جهان ... به این معناست که هرآنچه هست با تمامی صفت‌هایش و تمامی آنچه همراه آن است، روبه‌روی ما همچون نظامی می‌ایستد. تصویر را گرفتن، آکنده از شور آشنا شدن با چیزی و مهیا و آماده شدن برای آن است. جایی که جهان تصویر شود، آنچه هست، در تمامیتش، در وضع چیزی قرار می‌گیرد که آدمی مهبیای آن است و به همان نسبت، و به تبع آن، آدمی میل می‌کند که آن را فراپیش خود آورد و روبه‌روی خود قرار دهد و در نتیجه میل می‌کند که به معنایی ژرف، آن را فراپیش خود جای دهد. به همین سبب تصویر جهان، اگر به شکلی ماهوی فهمیده شود، به معنای تصویری از جهان نیست، بلکه جهان است که به عنوان تصویر، تصور و درک می‌شود. آنچه هست، در تمامیتش، اکنون به شیوه‌ای فهمیده می‌شود که از آنجا، نخست واجد وجود است و فقط تا آن درجه واجد وجود است که انسان آن را برپا می‌سازد، انسانی که بازمی‌نماید و پیش می‌نهد» (هایدگر، ۱۹۹۶، ص ۱۴). این گفته هایدگر به این معناست که عصر تصویر جهان، عصری است که هویت و حقیقت جهان بیرون انسان، توسط او تعیین شده، ترسیم گردیده و محقق می‌گردد. بنابراین خصوصیاتِ چون کمیت، کیفیت و ماهیت همه‌اشیای جهان، مطابق فهم و اراده‌ی انسان تعیین شده و هستی می‌یابند. هایدگر در ادامه، عنصر محوری تبدیل شدن جهان به تصویر را تقابل سوژه و ابژه دکارتی می‌داند که در آن جهان به عنوان ابژه هر آن براساس طرح انسان به عنوان سوژه فعلیت می‌یابد. او می‌گوید: «رخداد به تصویر مبدل شدن جهان، همان رخداد تبدیل آدمی است به سوژه در میان آنچه هست... یعنی جهان و هرچه در آن هست، گسترده‌تر و هرچه موثرتر به عنوان جهان فتح شده در اختیار آدمی قرار گیرد و هرچه عینی‌تر ابژه ظاهر می‌گردد (هایدگر، ۱۹۹۶، ص ۱۶ و ۱۷)». نکته مهم اینکه چون مبنای تصویرگری جهان، خواست و اراده‌ی انسان خودبنیاد است، این انسان است که مشروعیت‌بخش به هستی دیگر موجودات و تعیین کننده حد وجودی آنها در نظام هستی است. به گفته هایدگر: «تصویر جهان به این معناست که هر آنچه هست، فقط

تا به آن حد و درجه واجد وجود تلقی می‌شود که به این زندگی بازآورده و ارجاع شود، یعنی به تمامی زیسته شود و به تجربه زندگی بدل شود» (هایدگر، ۱۹۹۶، ص ۱۸). پس تعبیر «عصر تصویر جهان»، حکایتگر عصری است که در آن مجموعه هستی اعم از خدا و دیگر مخلوقات او، مبتنی بر فهم، خواست و اراده انسان راززدایی شده، هستی و هویت می‌یابند و این فقط انسان است که همه خصوصیات موجودات نظام هستی را تعیین می‌کند. در واقع، انسان همچون نقاش یک تابلوی نقاشی است که قادر است اجزا و عناصر تابلوی در حال نقاشی را، اینجا جهان را به‌عنوان تصویر، هویت داده و کمیت و کیفیت هویت آنها را تعیین کند. هایدگر از چنین قدرت و قابلیت انسان خودبنیاد به‌عنوان اومانیسیم یاد می‌کند: «انسان‌مداری نخست در جایی ظهور می‌کند که جهان به تصویر مبدل می‌شود (هایدگر، ۱۹۹۶، ص ۱۷)». ضمن اینکه یکی از خصوصیات مهم چنین انسان‌محوری، فتح و تسخیر جهان به‌عنوان تصویر است.

اکنون در تحلیل مضامین نهفته در تعبیر عصر تصویر جهان می‌توان گفت آن اشاره به ویژگی اصلی دوران مدرن و عصر حاضر دارد که در آن انسان به‌عنوان محور هستی از زندگی و جهان خود راززدایی می‌کند، دغدغه اصلی او سعادت و خوشبختی دنیایی است و به علوم تجربی و طبیعی به‌عنوان منادیان خوشبختی دنیوی دل‌خوش است. برای چنین انسانی، خدا و جهان آخرت اهمیت محوری ندارد، لذا درباره آنها رویکرد انکار و لادری را پیش می‌گیرد. انسان دوران مدرن با حذف فاعلیت الهی و دست خدا از جهان، که این کار معنایی دقیق از راززدایی است، و نگاه مکانیکی به سازوکار جهان با دستیابی به فناوری جدید، در صدد فتح جهان و تسخیر آن، ذخیره‌سازی و نهایتاً تغییر جهان مطابق فهم، نیاز، و توانایی خود است. انسان تصویرگر عصر مدرن، خود بر تقدیر خود حاکم است و تلاش دارد با استفاده از عقلانیت بشری مدرن، یعنی عقل خودبنیاد، تکلیف پرسش‌های فلسفی، متافیزیکی و دینی خود را تعیین کند؛ به این معنا که یا مطابق عقل محاسبه‌گر مدرن آنها را پاسخ گوید یا آنها را از حوزه تامل عقل خودبنیاد به کنار نهد. البته که در این زمینه دستاوردهای علم و تکنولوژی مدرن، جهان‌بینی علمی راززدا و ظاهراً قدرت‌مندی را به او اعطا می‌کند تا چنین پرسش‌هایی را پاسخ گفته یا کنار بگذارد. در واقع، انسان مدرن خودبنیاد تلاش دارد تا از مجموعه نظام هستی، شامل خدا، خودش و جهان،

رازدایی کند به این معنا که همه رازها و اسرار ناپیدای مربوط به مقولات مذکور را کنار نهد و با عقلانیت بشری، خود را عمدتاً مشغول پرسش‌هایی کند که در دسترس توانایی بشری و دنیوی او هستند.

بنابراین با ملاحظات فوق، انسان عصر تصویر جهان دارای صفات خاصی است که بررسی آنها تعیین کننده ماهیت معنای جهان و زندگی رازدایی شده اوست. این صفات خاص را می‌توان در مواردی چون اومانیزم یا انسان‌محوری، الحاد و لادری‌گری، علم‌گرایی، نسبی شدن ارزش‌های اخلاقی، فراموشی مرگ، انسانی شدن حقیقت، و عقلانیت کمیت‌گر یا مدیریت علمی جهان مورد بحث قرار داد، تا ابعاد مختلف رازدایی از زندگی چنین انسانی مشخص گردد.

۳-۱- انسان‌محوری

انسان‌محوری یا انسان‌گرایی از مهم‌ترین اوصاف و مؤلفه‌های زندگی انسان عصر تصویر جهان است که برای فهم چگونگی رازدایی او از زندگی و جهان خود ضرورت دارد مورد بازشناسی دقیق قرار گیرد. تلقی‌های مختلفی از انسان‌گرایی وجود دارد. از جمله اینکه، انسان‌گرایی یعنی انسان به وجودی تبدیل شده است که چیزهای دیگر حقیقت وجودی خود را از او کسب می‌کنند. آدمی به مرکز نسبت‌های هرآنچه هست بدل گشته است. انسان مدرن برای یافتن یقین، به خود روی می‌آورد، آزادی که انسان مدرن در جستجوی آن است، نوعی خودآینی است. بنابراین باید یقین را در خود بیابد. انسان‌گرایی دقیقاً آن نظری است که می‌گوید انسان هیچ ماهیتی ندارد، بلکه از طریق انتخاب‌ها و افعالش تصمیم می‌گیرد که چه می‌خواهد باشد (اباذری، ۱۹۹۶، ص ۳۹، ۴۰، ۶۰). ماهیت انسان‌گرایی عبارت است از مبدل کردن انسان به شیئی زیست‌شناختی و دارای عقل؛ قرار دادن انسان بعنوان بنیاد و مرکز هر وجود و تلقی تفکر به منزله کوششی فعال برای سلطه فنی بر واقعیت (اباذری، ۱۹۹۶، ص ۶۱). دورانی که آن را مدرن می‌خوانیم، با این نکته تعریف می‌شود که انسان مرکز و ملاک تمامی هستندگان است. پس، انسان‌گرایی به معنای اعتقاد به نیروی خرد انسان در کشف پیچیدگی‌های طبیعت و جهان است. در دوران مدرن انسان

به‌عنوان آن هستنده‌ای محوری معرفی می‌شود که بر مدار او همه چیز می‌گردند. هستی - شناسی به انسان‌شناسی تبدیل می‌شود و مذهب تازه، یعنی انسان‌گرایی پدید می‌آید (احمدی، ۲۰۰۵، ص ۲۴۹، ۲۵۲، ۲۳۵). خلاصه اینکه، انسان‌گرایی به منزله مبنای نهایی هر هستی و هر حقیقتی قابل تعریف است (اباذری، ۱۹۹۶، ص ۶۷).

عبارات فوق نشان می‌دهند که انسان‌گرایی دارای همه ابعاد معرفتی، اخلاقی، وجودی، فلسفی، سیاسی و دینی مربوط به رازدایی از زندگی و جهان انسانی است؛ به این معنی که در همه ابعاد مذکور این انسان است که مبنا و محور است و هرگونه حقیقتی، واقعیتی، ارزشی، معیار و ملاکی بایستی توسط انسان، بازشناسی شده و مبتنی بر خواست و اراده او تعیین گردد. به عبارت دیگر هیچ مبنا، ملاک و حقیقتی خارج از خواست و اراده انسان وجود ندارد، بلکه هرچه هست و نیست، تنها مبتنی بر قوه شناختی و اراده انسان وجود یافته و آشکار می‌شود. از مشخصات بارز انسان‌گرایی مدرن نقش محوری آدمی در همه ابعاد نظام هستی است. در نتیجه همه موجودات و معیارها و ارزش‌های نظام هستی تنها از طریق انسان مشروعیت یافته و به میزانی که انسان بپذیرد، حجیت پیدا می‌کنند. ضمن اینکه انسان نه تنها مبنا، بلکه غایت و نهایت هستی است و مجموعه کهکشان هستی نیز غایتی خارج از اراده انسان ندارد. چنین انسانی نه تنها قدرت پذیرش یا رد مدعیات ادیان، فلسفه‌ها و جهان‌بینی‌ها را بطور مطلق واجد است، بلکه خود قادر به خلق و جعل آنها مطابق خواست خودبنیاد خویش است.

ارتباط انسان‌محوری با رازدایی از زندگی و جهان انسان مدرن از آن جهت است که چون نگاه چنین انسانی به آبادانی دنیای مادی از طریق علوم تجربی است. پس نگاه اصلی او معطوف به دنیا و علوم تجربی است و چون خود تعیین کننده ماهیت و هویت هستی دیگر موجودات است، این توانایی را دارد که تأمل درباره هستی موجوداتی را که مزاحم فکر معیشت اندیش او هستند، به کنار نهد. همچنین انسان‌محوری آدمی را قادر می‌سازد تا آن‌طور که خواست و اراده کرد درباره دیگر موجودات جهان هستی، اینجا همان رازها، بیندیشد و چون او دلبسته آبادانی دنیا از طریق علوم تجربی است چنین رازهایی را یا مطابق قواعد چنین دلبستگی مورد تأمل و بازتفسیر قرار می‌دهد یا کلاً از حوزه اندیشه‌اش کنار می‌گذارد.

۳-۲- بی‌خدایی

بی‌خدایی انسان عصر تصویر جهان، از لوازم و نتایج مهم رازدایی دوره مدرن است که اشکال مختلفی دارد. آن از انکار مطلق خدا، رد کارکرد خدای مسیحی، رد وجود خدای فیلسوفان، ندانم‌نگاری دربارهٔ وجود خدا، تا باور نسبت به خدایی که انسان و جهان را به حال خود رها کرده و یا خدایی که فاقد برخی صفات مطلق خدای ادیان است؛ و یا خدایی شخصی‌ای که ساختهٔ اراده، ذهنیت و فهم بشری انسان مدرن است، قابل تصور می‌باشد. همهٔ تعبیر فوق می‌توانند ابعادی از خداناباوری انسان عصر تصویر جهان را نشان دهند یا خدایی انسان‌وارانگارانه را نشان دهند که صفات و کارکردهای او مطابق خواست و سلیقه انسان تعیین می‌شود. در این زمینه، برخی متفکرین بر دو نوع انسان بی‌خدای مدرن تأکید دارند؛ اول انسان بی‌خدای آکادمی، که مظهر الحاد اشرافی قرن هفدهم و هجدهم است. محرک الحاد او این است که می‌خواهد جهان را بدون خدا بفهمد و تبیین کند که نتیجه بسیار مهم آن رازدایی یا زدودن الوهیت از زندگی‌اش است؛ و منظورش از جهان عبارت است از طبیعت، انسان، تاریخ و جامعه. دوم انسان بی‌خدای بازار، که مظهر الحاد سرمایه‌داری قرن نوزدهم است. محرک الحاد او صرفاً این است که می‌خواهد بدون خدا به رفاه و سعادت دنیوی دست یابد. در این دیدگاه تأکید می‌شود اصولاً مشخصه عصر نوگرایی چیزی نبود جز گرایش انسان به اینکه جهان را بدون خدا بفهمد و در آن بدون اعتقاد به او زندگی کند. مشکل الحاد جدید نیز تبیین این مسئله است که چرا خدایی که در واقع وجود ندارد، در ذهن بشر موجود است. پس الحاد عصر نوگرایی در این جمله خلاصه می‌شود که از آنجا که ما برای فهم و تبیین جهان هیچ احتیاجی به خدا نداریم، پس خدایی وجود ندارد (موری، ۱۹۹۶، ص ۴۰۱-۴۱۰). دوم، انسان بی‌خدای تماشاخانه است، که برخلاف انسان بی‌خدای آکادمی، نمی‌خواهد جهان را بدون خدا بفهمد و تبیین کند، بلکه از نظر او اساساً جهان پوچ است. او به طریق اولی خواهان تغییر جهان هم نیست، زیرا این تغییر هرچه باشد، نمی‌تواند جهان را از پوچی خارج کند. هدف او صرفاً تحقق بخشیدن به جهان بی‌خداست. هدف او تحقق بخشیدن به خودش است، یعنی تحقق بخشیدن به انسانی که می‌خواهد در این جهان، بی‌خدا باشد. او جهان را بی‌خدا می‌داند. زیرا اراده‌اش بر این تعلق گرفته است که جهان مانند خودش بی‌خدا باشد. او می‌خواهد که خدا نباشد.

در شکل مطلق اندیشه بی‌خدایی، می‌توان به ایده مرگ خدا هم اشاره کرد که توسط نیچه بیان شد و ملحدان قرن بیستم ابعاد مختلفی بر آن افزودند. برای نمونه، به نظر سارتر خداوند را به هر معنا که در تاریخ بشر سابقه داشته، مراد کنیم، اکنون مرده است، هم خدای ادیان و هم خدای فیلسوفان. سارتر مهم‌ترین تجربه‌ای را که دال بر وجود دیگری برای من است، تجربه نگاه دیگری می‌داند. من در حالی که مورد نگاه دیگری قرار گرفته‌ام، احساس شرم می‌کنم. شرمندگی احساس و تجربه بی‌واسطه ما از دیگری است. به گفته او، ما تنهایییم، بدون دستاویزی که عذرخواه ما باشد... واجب الوجودی نیست. باید همه آثار مترتب بر آن را از ابتدا تا انتها پذیرفت... وقتی واجب الوجود را به‌عنوان سرپرست بشر حذف کردیم، مسلماً کسی باید برای آفرینش ارزش‌ها جای او را بگیرد (نک: مصلح، ۲۰۰۵، ص ۱۸۰-۱۸۳). پس، بزرگ‌ترین واقعه از وقایع اخیر، مرگ خدا است، اندیشه مرگ خدا اندیشه‌ای انسانی است. در دوره رونق الوهیت، انسان حوادث طبیعی و رویدادهای زندگی خود را با تکیه بر اراده الهی تبیین می‌کرد و اکنون در تبیین حوادث عالم به خدا متوسل نمی‌شود (نیچه، ۲۰۰۱، ص ۱۹۳). از دید نیچه، عشق به الوهیت نه فقط موجب محدودیت انسان می‌شود، بلکه آن را منحرف می‌کند. انسان دوستی پایه و اساس تقویت انسانیت است. اما تعلق عشق انسان به خدا از انسان دوستی او می‌کاهد. نیچه مدعی است بزرگترین چیزی که انسان برای خدایان قربانی کرده است، طبیعت انسانی خود اوست. انسان، انسانیت خود را برای خدا قربانی کرده است و این بدان معناست که خدا انسانیت انسان را از او ستانده است (صانعی، ۲۰۰۶، ص ۲۰۵؛ ۹۹).

موارد ذکر شده نشان می‌دهد که غفلت از خدا یا کنار گذاشتن او از زندگی و جهان انسانی در اشکال مختلف آن از وجوه مهم زندگی انسان عصر تصویر جهان است. این غفلت ممکن است در قالب اعتقاد به خدای شخصی، که هم مطابق میل و خواست انسان تصویر می‌شود و هم نقشی در تدبیر جهان و امور انسان ندارد و خادم امیال آدمی است، ظهور یابد که نمونه بارز آن آرای کانت و فیلسوفان و الهی‌دانان طرفدار الهیات طبیعی است؛ یا ممکن است در قالب خدای مسیحی‌ای باشد که کاری به تدبیر جهان و انسان ندارد، بلکه این دو مکانیسم خاصی، مانند ماشین، برای مدیریت خود دارند که عمدتاً در اندیشه‌های فیلسوفان و عالمانی چون نیوتن نمود دارد؛ یا ممکن است در صورت خدای الهیات پویشی و گشوده

باشد که همراه با جهان و انسان در حال تکامل است و چون در صفاتی چون علم، قدرت و نظایر آن نامتناهی نیست، قادر به جلوگیری از بروز شر در امور جهان نیست. در اشکال دیگر آن هم ممکن است به ندانم‌انگاری (لادری‌گری) منجر شود؛ به این معنا که چون وجود و تأثیرگذاری خدا در زندگی انسان و امور جهان اثبات نشده است، ضرورتی برای دخالت دادن نقش خدا در چنین اموری نیست. در شکل حداکثری آن هم، به دلایل مختلف علمی، فلسفی و کلامی دنیای جدید، بویژه تمنای انسان برای سروری بر جهان و مانع بودن وجود خدا در مقابل چنین تمنایی، بهترین تصمیم انسان عصر تصویر جهان، همان حذف خدا، اعم از خدای ادیان و فیلسوفان، از زندگی و جهان خود و ایمان بر سروری خود بر تقدیر خویش است که در آرای نیچه و سارتر نمود دارد.

به نظر می‌رسد همه اشکال خداناباوری فوق در نهایت به بی‌خدایی منجر می‌شوند که از نتایج مهم تقلای انسان برای رازدایی از زندگی و جهان خود است. پس انسان عصر تصویر جهان، اساساً منکر وجود خدای قادر مطلق، عالم مطلق و خیرخواه است یا درباره وجود چنین خدایی ادله قانع‌کننده و مورد قبول ندارد، و چه بسا نیازی به وجود خدا ندارد. در نتیجه تدبیر زندگی خود را بر واقعیت عدم وجود خدا و عدم تأثیر او قرار می‌دهد. در چنین شرایطی، ارزشی ورای انسان وجود ندارد، حاکمی فوق او به رسمیت شناخته نمی‌شود. حقیقتی ورای او به رسمیت شناخته نمی‌شود و این تنها انسان است که محور و اساس هستی است و بایستی تقدیر وجودی خود را بر عهده بگیرد.

۳-۳- علم‌گرایی و دنیاگرایی

علم‌گرایی و دنیاگرایی انسان عصر تصویر جهان در ارتباط نزدیک با رازدایی از زندگی است؛ به این معنا که علاقه اصلی انسان مدرن، به جستجوی خوشبختی در زندگی این دنیایی است. در نتیجه او دلبسته توانمندی‌های علوم تجربی است که ابزار آبادانی دنیای او هستند. به همین دلیل از صفات بارز عصر تصویر جهان، گفتمان برتر علوم تجربی و نقش معیاری آنها برای ترسیم خطوط اصلی آبادانی زندگی انسان مدرن هست. نمونه بارز چنین نگرشی تأکید تجربه‌گرایان دوره مدرن بر حجیت معرفت تجربی حاصل از علوم طبیعی، سپس تأکید کانت بر مشروعیت داده‌های علوم طبیعی و رد اعتبار معرفت

مابعدالطبیعی و در نهایت اعتقاد جازم پوزیتیویست‌های قرن نوزده چون آگوست کنت، و در ادامه آن نهضت پوزیتیویسم قرن بیستم است که با ایمان به یقین معرفتی حاصل از علوم تجربی، به بی‌معنایی گزاره‌های مابعدالطبیعی، اخلاقی و دینی حکم می‌دهند. از این تاسف‌بارتر نگرش علم‌پرستان قرن نوزده و بیستم است که با ایمان به توانمندی نامحدود علوم تجربی، از چنین علمی انتظار دارند تا همه پرسش‌های دینی، فلسفی و اخلاقی انسان را پاسخ گویند. در واقع، علم‌گرایی، آن جهان‌بینی علمی است که تلاش دارد تا کارکردهای جهان‌بینی‌های دینی، فلسفی و اخلاقی را هم داشته باشد. از صفات دیگر چنین علم‌گرایی، در قالب تکنولوژی مدرن، ذخیره انرژی طبیعت، تعرض به جهان طبیعی، تغییر ساختار طبیعت خدادی، و از بین بردن نسبت طبیعی و فطری انسان با عالم و محیط طبیعی‌اش است. در این زمینه، هایدگر معتقد است انکشاف حاکم در تکنولوژی جدید نوعی تعرض است. تعرضی که طبیعت را در برابر این انتظار بی‌جا قرار می‌دهد که تأمین‌کننده انرژی باشد تا بتوان انرژی را از آن حیث که انرژی است، از دل طبیعت استخراج و ذخیره کرد (هایدگر، ۱۹۹۸، ص ۱۵). هایدگر وضعیت انسانی را که چنان دیوانه‌وار به تخریب طبیعت اقدام می‌کند مانند انسان بی‌خانمانی می‌داند که فهم درستی از خانه، مسکن، وطن، و عالم ندارد. به گفته او: انسان مدرن مدام مکان زندگی‌اش را عوض می‌کند و دیگر حس درستی از مکان زیست خود ندارد. زمین نه مکان زیست، بلکه ابزار بهره‌رسانی شده است. بی‌مکانی و بی‌خانمانی انسان نتیجه چنین شیوه زیستن است. در واقع، دوران مدرن با خود رشته‌ای از مناسبات تکنولوژیک را همراه دارد که در آنها انسان از سنت‌ها، و از جایگاه راستین خود کنده می‌شود و اصالت خویش را از دست می‌دهد. انسان در این حالت توانایی شناسایی شکل اصیل هستن خویش را ندارد (تک: احمدی، ۲۰۰۵، ص ۳۵۳، ۳۷۶-۳۷۷).

ارتباط علم‌گرایی و دنیاگرایی با رازدایی از زندگی انسان نقش ابزاری و تسهیل‌کننده آنها در تحقق این مهم است؛ به این معنا که تمرکز دغدغه انسان بر آبادنی دنیا و نقش برجسته علوم تجربی در تحقق این خواسته، موجب ایمان به توانمندی مطلق علوم تجربی و غفلت از ارزش و کارکرد علوم غیرتجربی، چون مابعدالطبیعه و الهیات، و همچنین تمرکز بر واقعیت‌های عالم ماده و غفلت از اهمیت و ارزش واقعیت‌های غیرمادی، مانند عوالم معنوی

و ماورای طبیعی می‌گردد. پس علم‌گرایی موجب رازدایی معرفتی شده که به کنار گذاشتن علوم عقلی و الهیاتی و فلسفی منجر می‌گردد. دنیاگرایی هم موجب رازدایی وجودی می‌گردد که نتیجه آن محدود کردن قلمرو هستی و موجودات به مرزهای دنیای مادی و غفلت از ارزش و اهمیت قلمروهای ورای عالم مادی است.

۳-۴- فراموشی مرگ

فراموشی مرگ نیز از ویژگی‌های بارز انسان عصر تصویر جهان است. اهمیت این مسئله از آن جهت است که انسان، موجودی روبه مرگ است که مردن تقدیر حتمی اوست. به همین دلیل، مرگ اندیشی و مرگ‌آگاهی از صفات ذاتی بشری است. همچنین انسان با پرسش - هایی بنیادی‌ای مواجه است که از ذهن او قابل زدودن نیستند، پرسش‌هایی مانند آیا خدا وجود دارد؟ تفاوت خدا و انسان چیست؟ ماهیت مرگ چیست؟ چرا انسان می‌میرد؟ عاقبت انسان پس از مرگ چه می‌شود؟ و فلسفهٔ شرور چیست؟ با نظر به این پرسش‌ها می‌توان گفت رازآلود بودن جهان به آن سبب است که در این عالم خدایی وجود دارد، یا حداقل علاوه بر عالم طبیعت، ماورای طبیعتی هم هست. همچنین توجه به مفهوم رازها نشان می‌دهد که در پس پردهٔ طبیعت، حقایق زیادی وجود دارند که ضمن اینکه با عالم طبیعت در ارتباط هستند، در این عالم هم تاثیر دارند که این تأثیرات شامل قلمرو زندگی انسان هم می‌شود (سروش، ۱۹۹۸، ص ۱۵). اکنون می‌توان گفت، از یک سو، با نظر به قطعیت پرسش از مرگ، که از ذهن انسان تفکیک‌ناپذیر است، و دلبستگی ذاتی انسان مدرن به آبادانی دنیا، از سوی دیگر، چالشی مهم پیش‌روی چنین انسانی نهفته است، زیرا مرگ - اندیشی در تقابل کامل با دنیاگرایی مدرن دارد و آزار دهنده ذهن انسان دغدغه‌مند آبادانی دنیای مادی است. در این زمینه، با وجود قطعیت مرگ برای چنین انسانی، عمده تلاش او نیندیشیدن به چنین واقعیتی است نه انکار وجود آن. در واقع حداکثر تلاش آدمی آن است که اندیشه مرگ را از ذهن خود بیرون کند و خود را درگیر پرسیدن از حقیقت چنین چیزی نکند. زیرا اندیشیدن به مرگ مانع تلاش مستمر او برای آبادانی دنیاست. جالب است که چنین فکری، یعنی تلاش برای فراموشی مرگ، در زندگی اجتماعی انسان و معماری و شهرسازی نوین هم نموده‌های روشنی دارد؛ برای نمونه در شهرسازی نوین

قبرستان‌ها دور از شهرها و مناطق مسکونی ساخته می‌شوند، در حالیکه در بافت سنتی شهرها، قبرستان‌ها در جوار آنها قرار داشتند. علت این امر ضرورت تذکر واقعیت مرگ به آدمیان بود، یعنی انسان‌ها هر روزه با دیدن قبور مردگان، متذکر قطعیت چنین رخدادی برای خود شوند و همواره آمادگی پذیرش آن را داشته باشند. در مقابل در شهرسازی نوین، دوری قبرستانها از شهرها موید تلاش علمی مدیریت شده بشر جدید برای غفلت و نیندیشیدن درباره مرگ است، یعنی درحالی که او در باطن خود به اینکه روزی خواهد مرد علم دارد، اما تا نمیرد علاقه‌ای به تأمل درباره آن و کسب آمادگی لازم برای پذیرش چنین حقیقت مهمی ندارد.

۳-۵- نسبی‌گرایی در اخلاق

نسبی‌گرایی در اخلاق و مهم‌تر از آن بی‌بنیاد شدن اخلاق از لوازم و بلکه نتایج مهم راززدایی انسان از زندگی خود در عصر تصویر جهان است؛ به این معنا که اخلاق همه مبانی و معیارهای آلهی و فرابشری خود را از دست می‌دهد و در نتیجه بطور کامل به اخلاقی انسانی و وابسته به خواست، اراده و فهم بشری ما تبدیل می‌شود، یعنی پایه‌گذار، مقنن و غایت اخلاق مدرن، انسان است نه موجودی فراانسانی به نام خدا یا امر مقدس. در این زمینه شاید بتوان کانت را از اولین متفکرانی دانست که به انسانی کردن اخلاق اقدام کرد و کلیت اصول، ارزش‌ها، مبانی و غایات اخلاقی را در محدوده توانایی و اراده انسان جستجو کرد. بطور خلاصه می‌توان گفت قانون اخلاقی مورد نظر کانت، که دارای کلیت نیز است، دارای منشأ انسانی است و از هیچ منشأ دیگری، حتی الهی ناشی نشده است. از دید کانت تکالیف و قوانین اخلاقی از آن‌رو، مطلقاً اخلاقی هستند که در آنها امر مطلق، غایت فی‌نفسه آنها لحاظ شده است که این غایت، همان موجود عاقل، یعنی انسان است. دیدگاه متفکرانی مانند کانت در انسانی کردن اخلاق پس از او بسط یافته و نهایتاً در نهیلیسم اخلاقی نیچه به اوج خود می‌رسد. برای متفکری چون او نیست‌انگاری به این معناست که برترین ارزش‌ها ارزش خود را از دست می‌دهند و هدفی در کار نیست (نیچه، ۲۰۰۱، ص ۶۰).

اهمیت نسبی‌گرایی اخلاقی و تبدیل شدن آن به اخلاق انسان‌محور در ارتباط با رازدایی از زندگی و جهان انسان آن است که همه مبانی، اصول و غایات اخلاق در انسانی خلاصه می‌شود که دغدغه آبادانی دنیا را دارد و سعادت را در آن جستجو می‌کند و به مرجع و غایتی ورای فهم بشری خود و دنیای مادی اعتقاد ندارد. پس، رازی اخلاقی ورای خواست انسانی وجود ندارد تا درباره آن تامل کنیم، بلکه این بشر خودبنیاد است که اخلاق انسانی را از هرگونه عنصر مابعدالطبیعی و دینی و نظایر آن تهی ساخته است تا هر طور که خواست آن را بنا کند و تغییر دهد.

۳-۶- انسانی شدن حقیقت

ویژگی دیگر مورد توجه ما که ارتباط مهمی با رازدایی انسان از زندگی خود در عصر تصویر جهان دارد، انسانی شدن حقیقت است؛ به این معنا که انسان مدرن به واسطه عزل نظر از عالم‌الوهیت، نگاهش را عمدتاً به جهان طبیعت و قابلیت‌های انسانی خودش معطوف می‌سازد. زیرا اگر حقیقتی است در این جهان مشهود و در انسان خودبنیاد و قابلیت‌های بشری وی، بویژه اراده و قدرت شناسایی اوست. این ویژگی که از دوران مدرن آغاز گردید ابتدا توسط کوجیتوی دکارتی و تأکید او بر ادراک واضح و متمایز مشروعیت یافت، سپس کانت با تفکیک جهان پدیدارها از ناپدیدارها، نگاه انسان را به عالم تجربه و قابلیت‌های انسانی معطوف ساخت. در ادامه آن فیلسوفان پس از کانت، بویژه متفکران پوزیتیویست با انکار حجیت و اعتبار الهیات و مابعدالطبیعه، هرگونه یقین معرفتی را تنها در حوزه عالم تجربه جستجو کردند. نهایتاً این نیچه بود که با انکار هرگونه حقیقتی خارج از انسان، همه تقلاهای تاریخ متافیزیک را برای به قدرت رسیدن انسان، معطوف به اراده قدرت‌طلب انسان دانست. از دید نیچه، حقیقت آن نوعی از خطاست که بدون آن و نوع مشخصی از آن، موجودات زنده قادر به زندگی نبودند (نیچه، ۲۰۰۱، ص ۱۵۵). پس ارتباط انسانی شدن حقیقت با رازدایی از زندگی و جهان انسان مدرن تنزل حقیقت به سطح بشری اوست؛ به این معنا هیچ حقیقتی، در واقع رازی، ورای فهم و خواست بشری و جهان ما وجود ندارد، بلکه این ما هستیم که بواسطه توان خودبنیاد خود حقایق را می‌سازیم و دگرگون می‌کنیم.

۳-۷- عقلانیت بشری کمیت‌نگر

عقلانیت بشری کمیت‌نگر به این معناست که عمده تلاش انسان بر اندازه‌گیری کمیتی جهان مادی مصروف است تا انرژی نهفته آن را ذخیره کند و برای اهداف مورد نظر خود استفاده نماید. مطابق این رویکرد کیفیت پدیده‌های جهان مورد غفلت قرار می‌گیرد، بلکه کمیت و کارکرد ابزاری آنها مطمح نظر انسان است، بلکه کل جهان و حتی خود انسان بعنوان ابزاری کمیتی مورد بهره‌برداری کمیتی دیگران قرار می‌گیرد. رنه گنون، در اثر مهم خود، «سیطره کمیت و علائم آخرالزمان»، بر این بر ویژگی تمدن و علم غربی، یعنی تأویل همه چیز به کمیت توجه خاص دارد، و می‌خواهد که گرایش فوق را در بینش‌های علمی و فلسفی قرون اخیر غرب نشان دهد که در آن کمیت بر تمامی ارکان زندگی انسان سیطره دارد. گنون دلیل خود را برای تمرکز به این ویژگی آن می‌داند که خصیصه مذکور واقعاً اساسی است و اساسی بودن آن معلول این است که تأویل امور به کمیت، درست معرف اوضاع و احوال مرحله و دوره‌ای است که بشریت در اعصار جدید به آن رسیده و گرایش مزبور هم، دست آخر، همان گرایشی است که از لحاظ منطقی ما را به پایان هبوط سوق می‌دهد (گنون، ۱۹۸۲، ص ۴). به بیان دیگر، در دید گنون، همه نابسامانی‌های انسان کنونی زاییده کمیت‌نگری و گرایش به اصالت علم است که فرزند آن، یعنی صنعت و تکنولوژی، نیز این امر را تشدید کرده است. برای فهم بهتر ماهیت کمیت‌نگری، سخن خود گنون راهگشا است: «وجه تمایز این نظرگاه [کمیت‌نگری] در وهله اول، ادعای تأویل همه چیز به کمیت و نادیده و نابود انگاشتن هر چیزی است که در برابر تبدیل شدن به کمیت مقاومت می‌کند. کار به جایی رسیده است که فکر می‌کنند و معمولاً می‌گویند که هر چیزی که به صورت رقم (عدد) در نیاید، یعنی با تعابیر صرفاً کمی بیان نشود، به این دلیل، از هرگونه ارزش علمی عاری است، و این ادعا نه تنها به فیزیک به معنی متداول این کلمه، بلکه به تمامی علمی که اسماً در عصر ما پذیرفته شده است اطلاق می‌شود» (گنون، ۱۹۸۲، ص ۸۰).

ارتباط این مسئله با رازدایی از جهان، غفلت آدمی از جهان به‌عنوان موهبت الهی برای سکونت و آرامش آدمی است. در واقع از آنجا که انسان موجودی جهانمند است و جهانمندی خصیصه ذاتی اوست و جهان اساس امنیت، آرامش خاطر و قرار آدمی است، و

آدمی بایستی مراقب، تیمارکننده و نگهبان جهانی باشد که خود مقیم آن است، به ویرانگر آن تبدیل شده است. نتیجه این کمیت‌نگری دیوانه‌وار تخریب جهان طبیعی و بی‌خانمانی انسان و بی‌وطنی اوست که آرامش خاطر را از سلب می‌کند.

۴- تحلیل نسبت رازدایی از جهان با عصر تصویر جهان

انسان ذاتاً و بطور طبیعی موجودی رازآمیز است. او با رازهای بزرگی چون خدا، چگونگی جهان، جاودانگی، مرگ، و نظایر آن همواره درگیر است. تلاش آدمی برای رازدایی از جهان به معنای پس زدن و کنار گذاشتن تأمل درباب چنین رازهایی از دنیای مدیریت شده و جهان تصویر شده به دست خودش است. چنین جهانی بطور دقیق به دو قلمرو تقسیم شده است، قلمرو رازدایی شده و قلمرو رازآلود. قلمرو رازدایی شده همان جهانی است که توسط انسان عصر تصویر جهان مبتنی بر عقلانیت کمیت‌نگر، ابزاری، علمی، دنیاگرا و دلبسته علوم تجربی مدیریت می‌شود. در مدیریت علمی چنین جهانی رازها نقشی ندارند، چه وجود آنها انکار شود چه انکار نشود، چون در زندگی انسان تأثیری ندارند. در چنین جهانی به دلیل نبود با عدم تاثیر رازها، امور مابعدالطبیعی چون امید به خدا، توکل به لطف الهی، دعا، نماز، استخاره، قضا و قدر، طلب مغفرت، معجزه، شفا، و نظایر آنها هیچ جایگاهی ندارند، بلکه به مثابه توهمات و نوعی اغوای دینی تلقی می‌شوند. زیرا تنها معیار مورد قبول، فهم و محاسبه علمی مبتنی بر متغیرهای کمیت‌پذیر است نه استمداد از عوالم غیبی. درعین حال، قلمرو رازآلود نیز وجود دارد، یعنی اگرچه انسان عصر تصویر جهان رازها را از قلمرو فکر و زندگی روزمره خود رانده، اما موجب نابودی و حذف کامل آنها نشده است، بلکه ذهن او، همواره درگیر چنین اسراری است؛ فقط تلاش دارد تا مورد چشم‌پوشی قرار دهد، اگرچه در این تلاش چندان موفق نیست. به همین دلیل، انسان عصر تصویر جهان دچار بحران معنای زندگی شده است، به این معنا که مجموعه تنعمات و آبادانی دنیای مادی، در مجموع گرایش‌های اصیل او و پرسش‌های بنیادی او را یا پاسخ نداده‌اند یا نتوانسته‌اند پاسخی مناسب بدهند، در حالی که انسان بودن انسان با مواجهه او با چنین رازهایی مساوقت و همسویی تام دارد. به همین دلیل انسان عصر تصویر در عسرت و تنگدستی غفلت از رازها بسر می‌برد. او درباره رازهایی چون خدا و مرگ پاسخی درست

و منطقی ندارد. او نمی‌داند چگونه با چنین رازهایی زیست کند و چگونه خداآگاه و مرگ آگاه باشد، بلکه برعکس برای درمان تمنای جاودانگی خود، به الحاد، ندانم‌گویی و فراموشی مرگ و دلمشولی به دنیا و دستاوردهای موقتی علم تجربی دلمشغول شده است.

انسان عصر تصویر جهان امنیت خود را از دست داده است. امنیت موقعی معنا دارد که انسان با دیگری نسبت درستی برقرار ساخته باشد. دیگری، در اینجا، می‌تواند شامل خدا، دیگر موجودات عالم و نیز جهان پیرامون انسان، باشد. اما انسان عصر تصویر جهان یا اصل وجود دیگری را انکار کرده یا نحوه وجود آن را مطابق میل خود بازتفسیر کرده است. در واقع، بی‌خانمانی و از دست دادن مکانمندی و جهانمندی از اوصاف مهم حیات چنین انسانی است که به نابودی امنیت بشری منجر شده است. به همین دلیل انسان مدرن و معاصر آرامش خاطر ندارد. از خودش، از دیگران، از جهانی که ساخته هراس دارد و در نگرانی و تشویق زندگی می‌کند.

انسان عصر تصویر جهان اصالت خود را هم از دست داده است. زیرا اصالت آدمی در زیستن با رازها و برقراری نسبت درست با دیگری و داشتن امید و ارتباط با عوالم قدس، و بویژه تصور درست از حیات اخروی است. درحالی‌که همه چنین نسبت‌هایی نابود شده‌اند و انسان عصر حاضر به معنای واقعی در عسرت و تنگدستی از دست دادن نسبت‌های اصیل و آوارگی وجودی بسر می‌برد.

انسان عصر تصویر جهان دچار توهم ترس شده است چون تنها است. او به واسطه نگاه خصمانه به دیگری، وجود او را مزاحم هستی و امنیت و آزادی خود می‌پندارد. در واقع تمنای آزادی مطلق توسط او موجب عدم رضایت به وجود دیگری شده است. او فقط خواهان هستی خود است و هستی دیگری را مزاحم آزادی خود می‌پندارد. او در وحشت زیستن با دیگران بسر می‌برد. به همین خشونت در اندیشه و رفتار از نتایج زندگی چنین انسانی است.

انسان عصر تصویر جان امید ندارد. به این معنا که تصور روشنی از آینده زندگی خود ندارد. تلاش مستمر او برای آبادانی، همیشه قرین موفقیت نبوده است، بلکه بعضاً منجر به نابودی طبیعت و کشتن انسان‌های دیگر شده است. بحران محیط زیست هم گریبان‌گیر او شده است. همچنین عدم اعتقاد او حیات اخروی، تقدیر و سرنوشت آینده مبهمی را پیش‌روی

او قرار داده است. به همین دلیل چنین انسانی درباره آینده حیات خود هیچ امید روشنی ندارد.

نهایتاً اینکه، به دلیل همه موارد مذکور، انسان عصر تصویر جهان دچار بی‌معنایی زندگی شده است. اگرچه آبدانی زندگی دنیوی، خوشبختی موقتی‌ای را برای او فراهم می‌سازد و براین مبنا او در دوره‌ای کوتاه، زندگی خود را معنادار می‌دارند؛ اما چنین تصویری چندان دوام ندارد. زیرا مرگ و شرور دیگر زندگی او پوچ بودن چنین پنداری را به زودی نمایان خواهند ساخت، بلکه چنین انسانی دچار بحران پوچی است به این معنا که برای پرسش‌های مهم زندگی خود، همان رازها، پاسخ منطقی تدارک است. در واقع ناتوانی او در فهم فلسفه خلقت، هدفمندی جهان آفرینش، در تصدیق وجود خدا و فلسفه فاعلیت الهی و کمیت بسیار گسترده و شدید شرور جهان اندیشه پوچی را در او تقویت می‌کنند.

نتیجه‌گیری

همانطور که بیان شد، عصر تصویر جهان بیانگر عصری است که انسان با رازهای جهان زندگی خود متارکه می‌کند و دغدغه اصلی او آبدانی دنیا از طریق توسل به توانمندی‌های علوم تجربی است. نتیجه چنین تقلای بشری، حذف رازهای مابعدالطبیعی از زندگی انسان، بویژه راز وجود خدا و راز مرگ، و گرفتار شدن انسان در عسرت، تنگدستی، بحران معنای زندگی، یاس، پوچی، عدم اصالت، فقدان امنیت وجودی، بی‌خانمانی، تنهایی و سردرگمی به معنای واقعی است. راه کار برون رفت از چنین بحرانی تذکر این واقعیت است که انسان ذاتاً موجودی رازآلود است؛ لذا جهان او نیز رازآلود است. برای انسان تقدیری جز زیستن با رازها و تاملات وجودی درباره آنها نیست. به عبارت دیگر انسان باید بداند که وقتی حتی وجود خودش، رازآمیز است، مانند چرا من خلق شدم؟ چرا اینگونه خلق شدم نه گونه دیگر؟ خالق من کیست و از خلق من چه هدفی داشته است؟ ماهیت نفس و بدن چیست؟ و نظایر آنها، چگونه می‌تواند از رازهای زندگی خودش غفلت کند. ضمن اینکه، تأمل درباره رازها لزوماً به معنای آشکار کردن پیچیدگی و حل معماگونه‌گی آنها نیست، چون مسئله نیستند که حل شوند، بلکه فهم نسبت ما با آنها و زیستن به معنای واقعی با آنهاست. زیرا بعد نامتناهی اکثر رازها اساساً مانع از حصول فهم همه جانبه از آنهاست، مانند راز مرگ،

راز وجود خدا یا راز شرور، اما می‌توان با آنها زیست تا به قدر طاقت بشری به زندگی خود اصالت و معنا بخشید. پس بایستی توجه داشت که زیستن با رازها لازمه زندگی بشری ماست، اما خطای بزرگ انسان عصر تصویر جهان آن است که به توان بشری عقلانیت خودبنیاد کمیت‌نگر و علوم تجربی اعتماد افراطی داشت، در حالیکه اساساً تفکر و زیستن با رازها خارج از طاقت چنین عقلی و علمی است، بلکه بایستی به عقل شهودی و سرچشمه وحی بازگشت.

مشارکت نویسندگان

این مقاله فقط یک نویسنده دارد.

تشکر و قدردانی

این تحقیق بصورت فردی بدون حمایت سازمانی خاص انجام شده است.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است»

منابع و مآخذ

- Abazari, Y, *Heidegger and Science*, Journal of Arganon, Tehran: No. 11-12, Fall & Winter, 1996, Persian.
- Ahmadi, B, *Heidegger & History of Being*, Tehran, Markaz Press, 2005, Persian.
- Murray, J, C, *The Problem of God*, Journal of Arganon, Fall & Winter, 1996, Tehran, Persian.
- Soroush, A, *Mystery & Demystification*, Journal of Kian, No. 43, 1998, (In Persian).
- Saneei D, *The message of Nietzsche*, Tehran Naqsh va Negar Press, 2006, Persian.
- Guenon, R, *The Reign of Quantity & the Signs of the Times*, Trans by Ali Muhammad Kardan, Tehran, Nashre Daneshgahi Press, 1982, Persian.
- Mosleh, A, *Commentary on Existentialists Philosophies*, Tehran, Institute for Islamic Thought and Culture, 2005, Persian.

Nietzsche, F, *Beyond Good and Evil*, Trans by Daryoush Ashouri, Tehran, Jami Press, 1981, Persian.

Nietzsche, F, *The will To Power*, Trans by Majid Sharif, Tehran, Jami Press, 1998.

Heidegger, M, *The Age of The World Picture*, Trans by Yousef Abazari, Journal of Arghanoun, No. 11/12, 1996, Persian.

معرفی نویسندگان

قدرت الله قربانی اکنون عضو هیات علمی و دانشیار گروه فلسفه دانشگاه خوارزمی است. دکتری او در رشته فلسفه از دانشگاه علامه طباطبایی است (۱۳۸۹). کارشناسی ارشد او در رشته فلسفه از پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی است (۱۳۷۸). کارشناسی او نیز در رشته تاریخ از دانشگاه شهید بهشتی است (۱۳۷۵). او در کارنامه علمی خود تالیف حدود ۱۰ جلد کتاب، ۵۰

مقاله علمی و پژوهشی، ۳ مقاله ISI و Scopus، ۳۰ مقاله علمی و ترویجی، ۲۰ مقاله انگلیسی، اجرای ۱۰ طرح پژوهشی، و شرکت در ۱۵ همایش خارجی و ۲۰ همایش داخلی را دارد. دروس مورد نظر او برای تدریس عمدتاً در حوزه فلسفه دین است. او اکنون سردبیر دوفصلنامه علمی، پژوهش‌های مابعدالطبیعی است. او دو دوره فرصت مطالعاتی را در دانشگاه زوریخ و موسسه شرق شناسی بیروت گذرانده است. او سابقه دبیر اجرایی سه دوره از همایش بین المللی فلسفه دین معاصر را در پرونده خود دارد.

Qorbani, Qodratullah, Philosophy, Kharazmi University, Tehran, Iran

✉ qodratullahqorbani@khu.ac.ir

How to cite this paper:

Qodratullah Qorbani (2023). The Age of the World Picture and Demystifying the World. *Journal of Ontological Researches*, 11(22), 513-538. Persian.

DOR: 20.1001.1.23453761.1401.11.22.5.4

DOI: 10.22061/orj.2023.1855

URL: https://orj.sru.ac.ir/article_1855.html

Copyrights for this article are retained by the author(s) with publishing rights granted to SRU Press. The content of this article is subject to the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-NC 4.0) License. For more information, please visit <https://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode>.